

УДК: 371.5(73)

ОЛЬГА ТИЧИНСЬКА, ОЛЕСЯ САДОВЕЦЬ

м. Хмельницький, Україна

**СТИМУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СЕРЕДНІХ ШКІЛ США
ДО ПІДВИЩЕННЯ УСПІШНОСТІ У НАВЧАННІ**

**STIMULATING MOTIVATION OF U.S. SECONDARY SCHOOL
STUDENTS TO ENHANCEMENT OF ACADEMIC ACHIEVEMENTS**

Досліджено актуальну проблему необхідності стимулювання внутрішньої мотивації учнів до якісної навчальної діяльності і підвищення рівня навчальної успішності. Визначено та обґрунтовано причини низької внутрішньої мотивації учнів до навчання. Проаналізовано напрацювання провідних американських науковців та педагогів щодо визначення особливостей навчання внутрішньо мотивованих учнів, практичних заходів щодо покращення такої мотивації. Охарактеризовано стратегії підвищення рівня внутрішньої мотивації учнів до навчання, окреслені американським професором К. МакКінні. Визначено роль школи, педагогів, шкільних консультантів, батьків та учнів у цьому процесі.

Ключові слова: внутрішня мотивація, учні середніх шкіл, вчителі, шкільні консультанти, навчальна успішність, оцінювання.

Исследована актуальная проблема необходимости стимулирования внутренней мотивации учеников к качественной учебной деятельности и повышению уровня учебной успеваемости. Определены и обоснованы причины низкой внутренней мотивации учеников к обучению. Проанализированы наработки ведущих американских ученых и педагогов относительно определения особенностей обучения внутренне мотивированных учеников, практических мер по улучшению такой мотивации. Охарактеризованы стратегии повышения уровня внутренней мотивации учеников к обучению, выделенные американским профессором К. МакКинни. Определена роль школы, педагогов, школьных консультантов, родителей и учеников в этом процессе.

Ключевые слова: внутренняя мотивация, ученики средних школ, учителя, школьные консультанты, учебная успеваемость, оценивание.

An urgent problem of necessity to stimulate intrinsic motivation of secondary school students to qualitative educational activities and enhancing the level of their academic achievements has been considered. Reasons of low intrinsic motivation of students to learning have been defined and substantiated. Works of American scientists and teachers concerning defining the peculiarities of learning of students with good

intrinsic motivation and practical means of stimulating such motivation have been analyzed. Strategies of increasing the level of secondary school students' intrinsic motivation to learning, outlined by the American professor K. McKinney, have been characterized. The role of schools, teachers, school counselors, parents and students in the process of enhancing intrinsic motivation to learning has been defined.

Key words: intrinsic motivation, secondary school students, teachers, school counselors, academic achievements, assessment.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Організація ефективного навчально-виховного процесу у школі вимагає не лише належної професійної підготовки й розвитку вчителів, й а відповідного настрою, мотивації учнів до навчання та отримання знань. У сучасних умовах перед педагогами стоїть нелегке завдання не лише правильної подачі матеріалу, який буде легко та ефективно засвоюватися учнями, а й пошуку шляхів мотивування учнів до якісного його засвоєння та досягнення високого рівня навчальної успішності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мотиваційному аспекту навчання приділяється велика увага педагогів та науковців. У вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі є чимало напрацювань таких учених, як М. Алексеева, Л. Божович, А. Бреннен, Б. Вайнер, Р. Гін, О. Ковальов, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Т. МакДевітт, В. Мерлін, С. Рубінштейн, І. Синиця, В. Сухомлинський та інші. Незважаючи на це, проблема мотивації учнів потребує подальшого вивчення у зв'язку зі всезростаючими вимогами сучасного суспільства до процесу та результатів навчання, новими умовами освітнього процесу у школі, які мають узгоджуватися з реаліями сьогодення.

У науковій літературі є чимало визначень терміна «мотивація». У найбільш загальному значенні вона визначається як рівень зусиль, які особа готова зробити для досягнення певної мети [7, с. 616]. Мотивація надихає, спрямовує та формує певний тип поведінки особи, необхідної для реалізації поставленої мети. У психології під мотивацією розуміють формування, спрямування, інтенсифікацію та підтримку певного виду поведінки людини [3]. Теорії мотивації включають біохверстичну, пізнавальну, гуманістичну та біологічну.

Говорячи про мотивацію учнів до навчання, варто відзначити, що її слід розглядати окремо з кожного навчального предмета, адже мотивація щодо вивчення тієї чи іншої навчальної дисципліни в учнів різна. Відповідно, висновки і рекомендації педагогів та учених щодо покращення мотивації теж будуть різними. Мотивація учнів залежить як від внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які можуть впливати на формування, підтримку, підсилення та заохочення певного типу поведінки і діяльності учнів.

Формулювання мети статті. Метою статті є вивчення та аналіз видів мотивації учнів до навчання, визначення ролі внутрішньої мотивації у підвищенні рівня навчальної успішності та з'ясування перспективних напрямів роботи

середніх шкіл США з підвищення рівня мотивації задля можливої адаптації прогресивних ідей американського досвіду в освітній простір України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливу роль у мотивації учнів відіграють зовнішні фактори, такі, як школа, яка є змінною величиною в навчальних умовах і середовищі існування учнів і може сприяти, підтримувати чи змінювати мотивацію учнів. Певні умови роботи школи, такі, як: обстановка у класі, групи однолітків, навчальні завдання, стиль викладання – можуть сприяти чи гальмувати мотивацію [2]. Школа може позитивно вплинути на мотивацію учнів через різноманітні інтегровані навчальні стратегії і ресурси; відкрите і сприятливе навчальне середовище; велику кількість програм підтримки учнів; розподіл обов'язків та відповідальності персоналу школи за навчання учнів; активну роботу шкільних консультантів, які відповідають за реалізацію потреб усіх учнів школи у трьох напрямках: академічному, особистісному/соціальному, кар'єрному [1, с. 54].

Підвищити мотивацію учнів школа може й за допомогою стратегії заохочувального навчання, налагодження хороших стосунків учнів з педагогами, наставниками, консультантами, однокласниками, батьками тощо, адже впевненість учнів у своїй спроможності до навчання визначається настроєм та обстановкою вдома, у школі та в суспільстві загалом.

Низька мотивація учнів часто є причиною недостатньої уваги вчителів і батьків, неефективної діяльності школи, неякісних навчальних програм, які ставлять низькі вимоги до учнів. Для успішного навчання перед учнями варто ставити високу, але досяжну мету, яка налаштовувала б їх на те, що вони спроможні досягти успіху. З'ясовано, що учні більш активно беруть участь у навчанні, якщо вони мають певний вибір щодо його перебігу, самі певним чином контролюють навчальний процес, а також коли навчальна програма є особистісно-орієнтованою, органічною і відповідає інтересам учнів [6, с. 32].

Численні дослідження, статистичні дані та практика роботи вчителів середніх шкіл і консультантів свідчить про те, що найважливішим зовнішнім фактором підвищення мотивації учнів до навчання є отримання хороших оцінок. Така зовнішня мотивація учнів є цілком зрозумілою і не потребує особливих зусиль педагогів, батьків, суспільства щодо її підвищення.

Провідні зарубіжні дослідники і вчені, зокрема Б. Вайнер, Р. Гін, Дж. Рів, дійшли висновку, що сучасні учні мають надмірну зовнішню мотивацію, яка полягає в отриманні хороших оцінок, балів, звань, посад тощо. Вони практично не зосереджуються на отриманні користі від навчального процесу у вигляді знань, тобто не мають внутрішньої мотивації. Саме вона викликає найбільше занепокоєння педагогів і вчених, які наголошують на важливості того, щоб учні виробили у себе любов до знань, щоб вчилися заради самого навчання, позитивних почуттів, самоповаги [3; 6, с. 40].

Внутрішні фактори мотивації учнів включають їх індивідуальні риси характеру та схильності, інтереси, ставлення до навчання, зусилля, цінності. Щоб

визначити шляхи підвищення внутрішньої мотивації учнів до навчання, важливо знати, чи впевнено почувають себе учні, коли перед ними ставлять нове завдання, чи вони бояться братися за його виконання; чи приписують вони свій успіх удачі чи докладеним зусиллям; чи можуть вони контролювати фактори, які сприяють досягненню успіху [7, с. 618].

Очевидно, що внутрішня мотивація є набагато більш проблематичною і потребує детального вивчення вітчизняних учених та запозичень кращих здобутків і напрацювань зарубіжних науковців. Стосовно цього на увагу заслуговують результати низки досліджень провідних американських учених. Так, А. Бреннен, Т. МакДевітт та Д. Томасон зробили висновки щодо внутрішньої мотивації учнів:

– висока внутрішня мотивація учнів сприяє зменшенню рівня їх виключення зі школи за неуспішність та підвищенню рівня навчальної успішності;

– внутрішньо-мотивовані учні утримують інформацію і набуті знання довше, і їм, як правило, не потрібні реабілітаційні та повторні курси, а також робота консультантів;

– внутрішньо-мотивовані учні, зазвичай, навчаються протягом усього життя, здійснюють неформальні форми навчання і не керуються зовнішніми мотивуючими чинниками, такими, як оцінки, дипломи тощо [2].

У результаті отриманих висновків вченими було визначено кроки щодо підвищення та стимулювання внутрішньої мотивації учнів до успішної навчальної діяльності:

1. Постановка високої, проте досяжної навчальної мети та залучення учнів до цього процесу. Для належної організації навчально-виховного процесу педагоги мають пересвідчитися у правильній постановці мети і завдань навчання та заохочувати учнів до повної відповідальності за його процес і результати, постійного аналізу досягнутого чи вивченого.

2. Забезпечення реального зв'язку процесу навчання з життям. Учителі мають допомогти учням побачити і усвідомити, яким чином їхні знання і навички можуть бути застосовані у реальному житті. Для цього можна використовувати низку сучасних технологій навчання, якими діти користуються і за межами школи.

3. Визнання індивідуальних відмінностей учнів. Не всіх учнів можна мотивувати одним й тим же чинником. Щодо цього важливою є індивідуальна робота шкільних консультантів з учнями задля постійного нагадування їм про те, що часто успіх вимагає наполегливості і бажання побороти перепони.

4. Помірковане винагородження. Учні, які мотивовані лише тим, щоб не провалитися на іспиті чи заробити хорошу оцінку, як правило, виконують тільки мінімальне навантаження для досягнення мети. Тому педагогам важливо налагодити належний зворотній зв'язок з учнями, хвалити їх за добре виконану роботу, щоб допомогти їм досягти впевненості.

5. Сприяння співпраці, а не конкуренції учнів. Навчально-виховний процес у школі має бути організований таким чином, щоб заохочувати учнів до здобуття

знань і вмінь у тому ритмі і темпі, який є прийнятним для них; вони мають робити це заради себе, а не для доведення своєї першості перед однокласниками.

б. Визнання відмінностей у розвитку дітей. Учителям потрібно пам'ятати, що активність участі учнів в роботі школи має тенденцію спадати з віком, і вже у середніх класах вплив однолітків на учня і його мотивацію є набагато сильнішим, ніж вплив учителя. Такі особливості розвитку дітей мають неодмінно враховуватися педагогами [4, с. 46–47].

У дослідженні проблеми стимулювання внутрішньої мотивації учнів до навчання важливий внесок зроблено професором університету штату Іллінойс (США) К. МакКінні, яка наголосила на тому, що вчителі не можуть вимагати від дітей внутрішньої мотивації, але можуть використовувати певні стратегії, щоб допомогти їм зосередитися на навчанні і сприяти виробленню внутрішньої мотивації [5]. К. МакКінні визначила загальні стратегії стимулювання внутрішньої мотивації учнів. Звісно, адекватність та доречність цих стратегій залежить від індивідуальності кожного учня, процесу викладання і навчального контексту школи, а також від спроможності та навичок учителів у їх використанні.

Перша стратегія полягає у тому, що вчителі мають розпочинати навчальний курс з матеріалу, який відповідає рівню знань учнів. Для цього вчителям корисно проводити тести перед початком викладання предмету і по його завершенню, за які не виставляються оцінки. До того ж проведення підсумкового тесту і демонстрація учням досягнутого (різниця у початковому і підсумковому тестуванні) без виставлення оцінок є заохочувальним фактором для багатьох учнів. Така стратегія сприяє успішному навчанню і викликає в учнів позитивні емоції щодо предмету викладання.

Друга стратегія спрямована на використання так званого «двостороннього переконання», яке полягає в тому, що вчитель має відкрито визнавати важливість оцінок і, разом з тим, наголошувати на важливості власне навчання, незалежно від оцінок. Для цього доречно використовувати різні форми гумору і випадків з життя, які це доводять, приклади з власного досвіду, з життя інших внутрішньо мотивованих учнів, які будуть підтверджувати користь, отриману від здобутих у процесі навчання знань, а не оцінок [3].

Третя стратегія передбачає формування в учнів внутрішніх установок і високої вимогливості до себе у процесі виконання навчальних завдань. Учні мають знати і розуміти, що те, що вони роблять у процесі навчання і виконання завдань, впливатиме на їх освіту і успіх у житті. Щоб уникнути завчання предмету учнями і сприяти їх самодостатності у вивченні предмету, учнів слід налаштувати на успіх. Це не означає, що вчитель має перетворити свій курс на несерйозне заняття, постійно допомагати учням у виконанні творчих проєктів, розділяти складний матеріал чи завдання на невеликі порції, моделювати бажаний процес навчання, допомагати організовувати групи учнів для групової роботи тощо. Така стратегія передбачає забезпечення належного і якісного

аналізу діяльності учнів, відкрите обговорення звичайних атрибутів для успіху чи причин неуспішності виконання певних завдань у класі.

Четверта стратегія спрямована на допомогу учням у розумінні того, яке навчання є для них найбільш ефективним, пропонуванні їм можливості аналізу навчання у класі. Учні можуть вести навчальний щоденник чи журнал за чверть, у якому б вони описували те, чого навчилися з певного виду діяльності чи завдання. Учні також можна переконати у необхідності складання навчального портфоліо всієї їхньої роботи з навчального предмету для того, щоб вони могли проаналізувати її у кінці чверті чи року. Варто виділяти час на те, щоб обговорювати з учнями у класі ті навчальні стратегії, які виявилися для них успішними [7, с. 621].

П'ята стратегія передбачає створення міцної і згуртованої навчальної спільноти у класі, затишної атмосфери, у якій не буде конфліктів між учнями. Хорошою тактикою тут є робота у малих групах, яким учні дають власну назву. Вчителям варто використовувати завдання, які вимагають взаємозалежної роботи учнів для успішного виконання. Вчителі мають моделювати ситуації, у яких учні можуть допомагати один одному у навчанні, демонструвати важливість внеску кожного учня до процесу навчання у класі. Як всередині, так і за межами класу вчитель та учні мають створити безпечне, проте стимулююче і заохочувальне навчальне середовище. Учитель має з'ясувати, що цікавить учнів, і використовувати цю інформацію у прикладах на уроках та завданнях, обговорювати з учнями засади ґрунтовного і детального аналізу проблемних аспектів навчання у класі. Вчитель завжди має думати про те, як його предмет може вплинути на подальше життя учнів [5].

Шоста стратегія вимагає врахування вчителем різноманітності учнів класу за статтю, расою, етнічністю, віком, рівнем знань, стилем навчання, соціальним класом, походженням тощо. Відповідно до цього вчителям варто урізноманітнювати формати подачі матеріалу, завдання та технологію оцінювання. Враховуючи усі вищі названі аспекти, вчитель може визначити сильні сторони всіх учнів і спонукати їх до подальшого розвитку. Окрім того, різні учні приносять у клас багатство різноманітних життєво важливих знань, які варто цінувати як вчителю, так і іншим учням.

Сьома стратегія – це надання учням можливості здійснювати певний контроль навчального процесу та вибору форми його перебігу. Їм слід дати можливість вибирати різні завдання, які мають одну й ту ж навчальну мету, запропонувати свою версію підсумкового контролю, проектів завдань чи іспиту. Вчителям варто обговорювати з ними відповідні критерії оцінювання і давати можливість учням відчувати свою відповідальність за навчання [6, с. 33].

Восьма стратегія передбачає перегляд схеми оцінювання, яка виходить за межі оцінок, балів, відсотків тощо. Слід використовувати глобальну схему і правила оцінювання діяльності, активності учнів, рівня засвоєння ними матеріалу. У

певних випадках доречно використовувати самооцінювання чи взаємооцінювання учнів. Для того, щоб учні перестали розглядати навчальний процес як заробляння оцінок, не слід ставити оцінки учням за все, що вони роблять. Наприклад, робота учнів у групах чи написання твору-роздумів у класі може й не оцінюватися оцінками; пошук додаткової цікавої інформації з теми має здійснюватися не на оцінку, а заради нових відкриттів і знань. Обговорення проблеми у класі теж може обходитися без виставлення оцінок.

Остання стратегія закликає вчителів бути зразком у тому, що вони пропагують. Учителям не треба наголошувати на важливості оцінок у розмовах з учнями, не слід переоцінювати їх значення, чітко структурувати вимоги до навчання і оцінювання. Вчителі мають демонструвати учням, що ви вони самі мають достатню внутрішню мотивацію до продовження навчання протягом життя, говорити про приклади з їхнього минулого чи теперішнього досвіду навчання, залучати учнів до неформального оцінювання роботи вчителя [4, с. 47].

Висновки результатів дослідження. Отже, зважаючи на актуальність проблеми мотивації учнів до навчання, яка має визначатися не лише таким чинником, як отримання хорошої оцінки чи іншої форми винагородження, а внутрішньою потребою учнів до отримання знань і усвідомлення їх важливості, необхідним є пошук новітніх способів і методів стимулювання такої мотивації. На основі досліджень провідних американських учених та досвіду практики з'ясовано, що найбільш важливими є ефективна робота школи, що створює сприятливі умови навчання учнів; забезпечення шкіл висококваліфікованими педагогічними кадрами і шкільними консультантами, які готові працювати у напрямі підвищення внутрішньої мотивації учнів і організувати навчальний процес відповідним чином; психологічне налаштування учнів на якісний процес навчання, спрямований на здобуття максимальної кількості корисних знань; залучення сім'ї дитини до створення належних умов життя і розвитку, що спонукатимуть її до отримання знань заради подальшої професійної освіти і реалізації себе у суспільстві та на ринку праці.

Перспективи подальших розвідок. У результаті здійсненого дослідження зроблено висновок про значний потенціал педагогічних працівників школи у підвищенні внутрішньої мотивації учнів до навчання та підвищення рівня академічної успішності. Особливе зацікавлення викликає зарубіжний досвід роботи шкільних консультантів, діяльність яких є новою для українського освітнього простору.

Література

1. Научно-методическое сопровождение персонала школы: педагогическое консультирование и супервизия : монография / М. Н. Певзнер, О. М. Зайченко, В. О. Букетов, С. Н. Горычева, В. Петров, Г. Ширин / под ред. М. Н. Певзнера,

О. М. Зайченко. – Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого ; Ин-т образовательного маркетинга и кадровых ресурсов, 2002. – 316 с.

2. Brennen A. M. Enhancing students' motivation [Electronic resource] / A. M. Brennen. – 2006. – Mode of access:

<<http://www.soencouragement.org/enhancing-students-motivation.htm>>.

3. Geen R. G. Human motivation: A social psychological approach [Electronic resource] / R. G. Geen. – 1995. – Mode of access:

<<http://www.kent.ac.uk/psychology/studying/ug/part2/sp608/index.htm>>

4. McDevitt T. M., Ormrod J. E. Child development, educating and working with children adolescents: 2nd edition / T. M. McDevitt., J. E. Ormrod. – Boston : Prentice Hall. – 2006. – P. 46–47.

5. McKinney K. Encouraging students' intrinsic motivation [Electronic resource] / K. McKinney – 2011. – Mode of access:

<<http://www.cat.ilstu.edu/additional/tips/intMotiv.php>>.

6. Reeve J. Self-determination theory: a dialectical framework for understanding socio-cultural influences on student motivation / J. Reeve, E. L. Deci, R. M. Ryan // Big theories revisited. – Greenwich, CT : Information Age Press. – 2004. – P. 31–60.

7. Williams G. History of motivation research / G. Williams // Journal of Educational Psychology. – Vol. 82. – 1990. – P. 616–622.